

יוון שלאחר משאל העם: בין אתגרים לתקווה

ד"ר זנונאס ציארס*

יולי 2015

ביום ראשון, ה-5 ביולי 2015 העם היווני אמר "לא" בצורה חד משמעית לתכנית החילוץ שהוצעה לו על ידי ה"טרויקה" – הנציבות האירופית, קרן המטבע הבינלאומית והבנק האירופי המרכזי. למרות שמשאל העם נגע ספציפית לתכנית החילוץ שהייתה על השולחן, המנהיגים האירופים, מקביליהם היוונים, והתקשורת העולמית הציגו את משאל העם ככזה שדן בעצם חברותה של יוון במרחב היורו (Eurozone) בפרט ובאיחוד האירופי בכלל. הממשלה היוונית, בראשות מפלגת סיריזה,¹ הובילה מאבק עיקש וקולני על מנת לשכנע את היוונים להצביע "לא" בטענה שסירוב להצעה האירופית יחזק את מעמדה של יוון בחדר המשא ומתן מול נושיה. מנגד, מפלגות הימין והמרכז ניסו לשכנע את הציבור להצביע "כן" בטענה שתשובה שלילית להצעה האירופית תוביל את יוון למצב של חדלות פירעון, להחזרת הדרכמה (המטבע היווני הלאומי לפני שזו אימצה את היורו), ליציאה מן האיחוד האירופי, ובסופו של דבר לבידוד בינלאומי.²

אין זה מפתיע שתמונת המצב כיום נותרה לא ברורה, כשם שהייתה גם לפני משאל העם וישנם תרחישים אפשריים מגוונים, הן לפוליטיקה של יוון והן לכלכלתה, שעלולים להתפתח כתוצאה מתוצאות המשאל. ייתכן שהדבר היחיד שניתן לקבוע בוודאות הוא שעתיים של יוון ושל העם היווני יהיה רצוף אתגרים, כמעט ללא קשר לתוצאות משאל העם עצמן. הבנקים ביוון עודם סגורים. המדינה נמצאת מבחינה מעשית, אם כי לא רשמית, במצב של חדלות פירעון. ובסוגיית חברותה של יוון במרחב היורו ובאיחוד האירופי, נמצאת המדינה בין הפטיש לסדן. עם חוב עצום העומד על כ-345 מיליארד יורו, יוון תתקשה ואולי אף לא תוכל לשבור את מעגל הקסמים אליו נקלעה ולשוב למצב של צמיחה כלכלית, וזאת גם אם יסכימו נושיה ושותפיה להצעה חדשה.

מאידך, בעוד שהודעה רשמית על מצב של חדלות פירעון תוך הישארות במרחב היורו והאיחוד האירופי או תוך עזיבתם יכולה, אולי, לשמש בסיס לתחילתה של התאוששות כלכלית בטווח הבינוני והארוך, יוון תיוותר בטווח הקצר במצב קשה בהרבה ממצבה הנוכחי. ההחלטה באשר לאיזו אפשרות טובה יותר עבור יוון לא תהיה קלה כלל ועיקר, ובסופו של דבר היא עלולה להתבסס יותר על התעקשות על עקרונות ועל כבוד וגאווה, ופחות על שיקולים ענייניים של פוליטיקה או כלכלה. בכל מקרה, הן מעמדה הבינלאומי של יוון והן מדיניות החוץ שלה עתידים להשתנות. יוון הינה חלק אינטגרלי מיבשת אירופה, אבל

* ד"ר זנונאס ציארס הוא אנליסט באקדמיה הדיפלומטית של אוניברסיטת ניקוסיה, קפריסין, ומומחה לענייני מדיניות חוץ ומזרח תיכון במכון אסטרטגיה בינלאומית (Institute Strategy International), יוון.

¹ השם סיריזה הוא בעצם קיצור של "קואליציית השמאל הקיצונית". לאחר הבחירות שהתקיימו ב-25 בינואר 2015, המפלגה הקימה קואליציה עם מפלגת הימין אנל – היוונים העצמאיים (ANEL).

² לקריאה נוספת בעניין זה, ראו: מריאנה קרקולאקי, "משאל העם היווני כקרע חברתי", *e-International Relations*, 4 ביולי 2015, <http://www.e-ir.info/2015/07/04/the-greek-referendum-as-societal-schism/>.

התגברות הסקפטיות והעוינות במדינה כלפי האיחוד האירופי וצרכיה הפנימיים המידיים של יוון, יכולים להוביל לבסוף לשינוי אוריינטציה מצדה.

אין באמור לעיל בכדי לומר שיוון בהכרח תעזוב את האיחוד האירופי או את נאט"ו. אדרבא, ההיפך הוא הסביר, אפילו במצב של הכרזה יונית על חדלות פירעון לאומית. ובכל זאת, ייתכן שההתפתחויות הללו תדרבנה את יוון לתור אחר מקורות אחרים לתמיכה גיאופוליטית וכלכלית – אולי מרוסיה או ממדינות אחרות המהוות חלק מקבוצת ה-BRICS (ברזיל, רוסיה, הודו, סין ודרום אפריקה). בעוד שסין לא תקבל בברכה את שיבתה של יוון לדרכמה – מפני שהתפתחות כזאת תשליך באופן שלילי על מרחב היורו, וכרבע מיתרות מטבע החוץ הסיניים הם ביורו – בהיעדרן של אפשרויות אחרות באירופה, ייתכן שלא תיוותרנה ליוון אפשרויות רבות מלבד פנייה למדינות וגופים שאינם חלק מהמערב.

הכלכלה המרוסקת של יוון פוגעת בנושות בהשפעה של המדינה בזירה הבינלאומי, ועלולה גם להביא להידרדרות במעמדה האזורי. ואולם, בתקופה שבה מדינות אחרות, דוגמת תורכיה, עלולות לנסות ולנצל את התלבטותה הנוכחית של אתונה בדבר נאמנותה למערב או פנייתה מזרחה, יוון צפויה להימנע מקבלת החלטות שתובלנה להרפתקנות יתר בתחום מדיניות החוץ. היא צפויה להתאמץ לשמור על יחסים טובים עם שכנותיה במזרח אגן הים התיכון, ובכללן ישראל. לאור זאת, יוון תנסה לשמר את מעורבותה ומעמדה במציאות האנרגטית החדשה המתהווה באזור הים התיכון ולהעצים את שיתוף הפעולה שלה עם קפריסין, מצרים וישראל. למעשה, ניצול וייצוא הגז הטבעי ממרחב זה עשוי להפוך למרכיב חיוני במאמצייהם של היוונים לשקם את מעמדם הפוליטי והכלכלי.

יוון אכן עומדת בפני שלל אתגרים, אך חשיבותה הגאו-אסטרטגית תימנע ממנה לשקוע ולהפוך למדינה בלתי-רלבנטית. למעשה, נראה כי יוון שוב משמשת קטליזטור לתהליכי שינוי באירופה ומעבר לה, וזאת לא בפעם הראשונה בהיסטוריה.